
PRVI SAVEZ
Post 9,8–17 u teologiji saveza

Niko Bilić, Tanja Lakić, Zagreb

Filozofski fakultet Družbe Isusove

UDK: 222.11:22.07

231.7

e-mail: niko.bilic@sj-cro.org

Pregledni znanstveni rad

Primljeno 8/2011.

Sažetak

Članak razmatra tekst i teološke misli u klasičnom odlomku o sklapanju saveza između Boga i pravednika Noe nakon općega potopa (Post 9,8–17). U prvom, egzegetskom, dijelu navode se neka ključna lingvistička i književno-teoretska zapažanja o biblijskom tekstu, njegovim granicama, smještaju, ulozi i kompoziciji. Drugi dio članka posvećen je biblijsko-teološkim promišljanjima, gdje se najprije ističe savez kao kontrast uništenju, a potom njegovo vječno trajanje i pripadnost Bogu. Razrađuje se značenje ovoga biblijskoga ulomka za osnove ekologije, pri čemu je istaknuta čovjekova uloga te optimističan i univerzalan pogled, a završne misli posvećene su dūgi kao znaku saveza i sudbonosnoj ulozi Božjega pamćenja. Članak dolazi do nekih posebnih rezultata kao što su: uspješno pomirenje elemenata iz jahvističke i svećeničke predaje, upozorenje na prvi spomen Božjega srca u Svetom pismu, na bogoslužje koje prethodi savezu, i na prvi kanonski izvor kršćanske misli o utjelovljenju.

Ključne riječi: Noa, vječni savez, dūga, živo biće, svako tijelo, zemlja, *b'ērīt- 'ōlam, qēšēt, nēfēš hājāh, kōl-bašar, 'ērēš.*

UVOD

Svetopisamski tekst o pravedniku Noi (Post 6–9) pripada prvom dijelu Knjige Postanka koji obično nazivamo biblijskom prapoviješću (Post 1–11). Ona počinje izvještajima o stvaranju svijeta i čovjeka u prva dva poglavlja te svjedoči o čovjekovu grijehu (Post 3) koji progresivno nastavlja rasti sve dok ne dođe do kulminacije, kad svaka čovjekova pomisao postaje “uvijek samo zloća” (Post 6,5). Pokvarenost se s čovjeka sveobuhvatno širi na cijelu njegovu životnu okolinu, prijeteći općom propasti (6,7.13). U takvim se teškim prilikama pred čitateljem biblijskoga Kanona *prvi put* pojavljuje središnja tema cijelog Svetoga pisma – savez. Radi se o sveobuhvatnu savezu koji je Bog sklopio s Noom i svim

stvorenim bićima (Post 9,8–17). Klimatske promjene, nedavna svjetska gospodarska kriza, katastrofa s atomskim centralama u Japanu, pučke revolucije koje se pretaču u dugotrajno nasilje, bolno upozoravaju kako su drevne biblijske slike aktualne i tragično moderne.

Kada zlo do u samu srž zahvati čovječanstvo (Post 6,5), sva živa bića te cijelu zemlju (6,11s), čini se kao da sveta povijest nailazi na nepremostivu prepreku. Opće stanje propasti uznemiruje i žalosti Božje srce (6,6) i izaziva prijetnju općim uništenjem (6,7.13). Biblijski pogled zastaje na čovjeku kojega krase pravednost, neporočnost i “hod s Bogom” (6,9b). Bog s Noom dijeli sadržaj svojega zabrinuta srca te mu povjerava velik zadatak – sačuvati od propasti “ostatak” koji će, zajedno sa svom zemljom, nakon potopa i blagoslova, Božjim obećanjem biti stavljen pod Božju zaštitu koja se očituje u svetom savezu. On je usmjeren na sve ljude, na sva živa bića i cjelokupan njihov svijet (“zemlja” 9,13) te je već obećan kao “vječan savez” (9,16), izvana označen dugom i osiguran Božjim spomenom (9,12–17).

Donosimo najprije doslovan prijevod poznatoga biblijskoga teksta, razdijeljen prema biblijskim redcima i poluredcima te prema komunikacijskoj strukturi:

(Post 9,8) I reče Bog Noi i njegovim sinovima s njime ovako:

(9a) A ja, gle, ustanovljujem svoj savez s vama (9b) i vašim potomstvom poslije vas (10a) i sa svim živim bićima koja su s vama – pticama, zvijerima i svim životinjama zemaljskim s vama (10b) – od svega što je izišlo iz korablje, svih životinja zemaljskih. (11a) Ustanovljujem svoj savez s vama da više neće biti sasječeno svako tijelo potopnim vodama (11b) i neće više biti potopa da uništi zemlju.

(12a) I reče Bog:

Ovo je znak toga saveza koji stavljam između sebe i između vas i svakog živog bića s vama (12b) za naraštaje vječne: (13a) Luk svoj stavljam u oblak (13b) i bit će znak saveza između mene i zemlje. (14a) Ovako će biti: kad donesem naoblačenje nad zemlju (14b) pa se bude vidio luk u oblaku (15a) tada ću se sjetiti svojega saveza koji (vrijedi) između mene i između vas i svih živih bića i svakoga tijela. (15b) Tako više neće biti voda za potop da unište svako tijelo. (16a) Kad bude luk u oblaku, (16b) pogledat ću ga zato da se sjetim vječnoga saveza između Boga i između svih živih bića, svakoga tijela koje je na zemlji.

(17a) I reče Bog Noi:

(17b) Ovo je znak toga saveza koji sam ustanovio između sebe i između svakoga tijela koje je na zemlji.

1. LITERARNA ANALIZA TEKSTA

1.1. *Razgraničenje teksta – sklapanje saveza kao zaključak teksta o potopu*

Odlomak o sklapanju saveza¹ s Noom (Post 9,8–17) jasno je omeđen tekst. *Prethodi* mu Božji blagoslov Noi i njegovim sinovima, izrijekom najavljen u Post 9,1a (ברך *brk*) i izrečen u 9,1b–7. Poziv na plodnost (Post 1,28; 9,1.7), čovjekova vlast (1,26.28; 9,2) i hrana (1,29;9,3) – podrijetlom zacijelo iz svećeničke predaje kojoj prema općeprihvaćenu mišljenju pripada Post 1² – kao i zaštićena ljudska krv (4,10; 9,6) sažetak su prethodnih poglavlja i uvod u govor o savezu.³ Nakon sklapanja saveza slijedi nov izvještaj Post 9,18–28 o Noinu vinogradu i njegovim sinovima, koji se zaključuje prokletstvom i blagoslovom – prvim Noinim riječima – i njegovom smrću, a tradicionalno se pripisuje drugoj, jahvističkoj predaji.⁴ Bog pritom više nije nazočan kao djelatani subjekt u tekstu, a označen je i svetim imenom יהוה (9,26) koje se u Post 9 samo tu pojavljuje.

Tekst sklapanja saveza Post 9,8–17 poseban je jer se pred čitateljem Biblije prvi put pojavljuju tematski izrazi ברית עולם *b^erît 'ôlam* “vječni savez”⁵ (9,16) i קשת *qēšēt* “duga” (9,13s.16) kao znak

¹ Za opsežnost značenja dobro je vidjeti J. Giblet - P. Grelot, *Savez*, u: X. Léon-Dufour (ur.), *Rječnik biblijske teologije*, Zagreb, 1993., 1128-1139, a u idućim je bilješkama navedena i ostala korištena te preporučena literatura koja općenito govori o savezu.

² Već Heinisch upozorava na vezu izvještaja o savezu u Post 9 s izvještajem o stvaranju u Post 1 – P. Heinisch, *Das Buch Genesis*, Bonn, 1930., 176.

³ Usp. J. W. Rogerson, *Genesis 1–11*, London/New York, 1999., 70–72; P. Gooder, *The Pentateuch. A story of beginnings*, London/New York, 2005., 39–40; G. Fischer, *Die Anfänge der Bibel. Studien zu Genesis und Exodus*, Stuttgart, 2011., 47.

⁴ Usp. J. Skinner, *A critical and exegetical commentary on Genesis*, Edinburgh, 1910., 181.

⁵ Osim saveza, može značiti i obvezu. Vidi חירב *h^erît* u: L. Koehler, W. Baumgartner, חירב *h^erît* u: *Hebräisches und Aramäisches Lexikon zum Alten Testament* (dalje: HALAT), Leiden/Boston, 2004., 150–152, te isto u: W. Gesenius, S. P. Tregelles, *Gesenius' Hebrew and Chaldee lexicon to the Old Testament Scriptures*, Bellingham, 2003., 141–142 (naslov originala: *Hebräisch-*

toga saveza, koji se u Starom zavjetu spominje jedino još u Ez 1,28. Cjelovitosti ovoga teksta pridonose dva ključna pojma, a svaki se ponavlja simboličnih sedam puta. To su ברית "savez/obveza" (9,9.11–13.15–17) te ארץ 'erēš "zemlja" (9,10[2x].11.13s.16s) o kojoj je riječ još od početka najave potopa (6,4) i koja naznačuje širinu oba događaja – potopa i saveza. Savez sa zemljom ארץ (Post 9,13) kao i najava da više neće biti uništena (ארץ + שחת šahāt 9,11) veza su i s prvom Božjom riječi upućenom Noi u početku (ארץ + שחת 6,13) te potvrđuju da je nastao preokret i rasplet svekolike pripovijesti. U ciklusu o potopu korijen שחת javlja se 7 puta, ističući sveukupnost uništenja o kojemu je riječ: 6,11.12(2x).13.17; 9,11.15.

Tekst Post 9,8–17 u užem je smislu zaključak cijelog izvještaja o sveopćem potopu koji je obilježen i zaokružen s točno 21 pojavljivanjem izraza מים *mājim* "voda" između Post 6,17 i 9,15. Ukupno 3 x 7 ponavljanja te imenice naznačuje obilje, a dva posljednja preuzeta su u odlomak o savezu te se ova tematska riječ poslije više ne rabi u Post 9. Štoviše, specifična konstrukcija מבוֹל מים + *mājim* + *mābūl* ("potop")⁶ koja obilježava tekst o potopu, uvedena u Post 6,17, pojavljuje se još u 7,10 i u našem odlomku o sklapanju saveza koji je dvaput preuzima (9,11.15). Nakon toga se više ne pojavljuje. Da je u 9,7–18 riječ o nečem novom svjedoči i izraz ענן ('*anan* "oblak"/ '*anān* "naoblačiti") koji se u 9,13 pojavljuje prvi put i ukupno se u kratkom tekstu ponavlja pet puta (9,13.14[3x].16).

1.2. Novo stvaranje (veze s Post 1–2)

Izričaj נפש חיה *něfēš hajāh* "živo biće" (Post 9,10.12.15s), koji veže sklapanje saveza (Post 9,8–17) uz opis stvaranja u Post 1 i 2, također potvrđuje ovaj odlomak kao novu cjelinu u opisu potopa. S četiri ponavljanja – svaki put s oznakom כל *kōl* ("sve, svaki, čitav") koja svjedoči o univerzalnosti saveza – "živo biće" obilježava upravo ovaj tekst i više se ne pojavljuje u Knjizi Postanka.

deutsches Handwörterbuch des Alten Testaments; E. Jenni, C. Westermann, *Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament*, Band I, München/Zürich, 1971., 339–352.

⁶ Imenica לִבַּמּוֹת u Ps 29,10 tumači se kao "nebesko more" nad kojim Gospodin sjedi kao vladar i sudac; usp. לִבַּמּוֹת *mābūl*, u: *Gesenius' Hebrew and Chaldean lexicon* ..., 446.

Sveobuhvatan pogled na “svako tijelo” (לִבְשָׂר *kōl-bašar*⁷) pred čitateljem Svetog pisma otvara se prvi put u izvještaju o potopu (6,12), a zaključuje upravo u sklapanju saveza (5x u 9,8–17). “Svako tijelo” iskvarenošću (6,12) srlja u svoj svršetak (r. 13), koji će u skladu s Božjim promislom (r. 17) biti ostvaren u općem potopu (7,21). Noi je pritom – po Božjoj zapovijedi (6,19) – u korablji povjeren “ostatak” (7,15.16) koji će nakon potopa izići (8,17).

Ovako širok vidik na svako tijelo ponovno je tematiziran u sklapanju saveza. Na način zaključka, isti izraz ponavlja se zgusnuto pet puta u Božjem govoru (9,11.15[2x].16.17) i završava niz od ukupno 13 pojavljivanja. Obećanje da “više neće biti” uništenja (9,11.15) i savez koji uključuje “svako tijelo” (r. 15–17) pozitivan su preokret u cjelini izvještaja o potopu. Takve univerzalne perspektive koja smjera na “svako tijelo” više nema u tekstu Knjige Postanka.

Središnja tema pak, zabilježena spojem između קוּם בְּרִית *+qūm* (“podići, uspostaviti”), jasno pokazuje da dinamika koja je u početku zacrtana (6,18) dolazi do raspleta u zaključnom dijelu (9,9.11.17). Sklapanjem saveza na kraju izvještaja o potopu ostvaruje se ono što je u prvom Božjem govoru Noi najavljeno. Trostrukim ponavljanjem ovaj izričaj objedinjuje tekst kao cjelinu i ujedno ga izdvaja, budući da se, osim u najavi (6,18) ni prije ni poslije ne pojavljuje. Ova će se konstrukcija sljedeći put u Bibliji pojaviti tek uz Abrahama (Post 14); u završnom dijelu Post 9 više je nema.

1.3. Komunikacijski ustroj konteksta

Promatramo li komunikacijski ustroj teksta Post 9,8–17, odmah upada u oči kako sklapanje saveza pripada upravnome govoru koji se nakon povelika pripovjednoga dijela (naracija u 7,5–8,15) ponovno vraća dužim odlomcima Božjih riječi kakvi se nalaze u početnom dijelu izvještaja (usp. 6,13b–21; 7,1b–4).⁸ Poslije iscrpna opisa potopa, u tekstu nastaje zaključak ponovnim dopuštanjem da glavni lik progovori. Pritom se ponavlja jednak

⁷ U svećeničkoj tradiciji רֶשֶׁת *bašar* je oznaka za smrtnost/smrtnika, usp. E. A. Speiser, *Genesis: Introduction, Translation, and Notes*, London, 2008., 58. Usp. רֶשֶׁת *bašar*, u: HALAT, 156–157.

⁸ Usp. P. Heinisch, *Das Buch Genesis*, Bonn, 1930., 171; L. Ruppert, *Genesis. Ein kritischer und theologischer Kommentar. 1. Teilband: Gen 1,1 –11,26. 2., korrigierte und ergänzte Auflage*, Würzburg, 2003., 98.

fenomen da Božje promišljanje (6,7; 8,21s) prethodi priopćenju (6,13–21; 9,1b–17) o potopu, odnosno o novom životu ostatka.

	<u>1. početak potopa</u>	<u>2. završetak potopa</u>
A	Božje promišljanje 6,7 ↓↓↓	Božje promišljanje 8,21s ↓↓↓
B	priopćenje Noi 6,13–21	priopćenje Noi 9,1b–7

Završetak poglavlja (Post 9,18–28) odijeljen je činjenicom da Noa prvi put progovara (9,25b.26b) te time odudara od trajne poslušne šutljivosti koja ga prati od početka, a obilježava i sklapanje saveza.

Prema istoj komunikacijskoj strukturi teksta Božje riječi o savezu najuže su vezane uz prethodni blagoslov jer su jedina prigoda u cijeloj Noinoj povijesti gdje su kao Božji sugovornici kojima se Bog svojom riječi obraća uz Nou izričito navedeni i drugi likovi, tj. “njegovi sinovi”. Blagoslov i glavni dio govora o savezu jedina su mjesta u izvještaju o sveopćem potopu na kojima se Bog obraća zajednici (usp. 9,1.8) i progovara u množini (“vi”).

Iz svih ovih razloga jasno je da je tekst Post 9,8–17 jasno određena cjelina koja u širem kontekstu potopa (Post 6–9) pripada zaključku, a u cjelini Noina života (Post 5,28–9,29) predstavlja posljednje Božje riječi koje su mu izravno upućene i koje poslušni Noa sluša. Tekst o savezu osobito je vezan uz blagoslov zato što su isti slušatelji Božje riječi i zato što je sveobuhvatnost stvorenja, istaknuta u sklapanju saveza, već jasno naznačena u blagoslovu (7x לָ u 9,1–7; 12x לָ u 9,8–17).

Post 9,1–7	9,8–17
sve životinje, sve ptice, sve ribe, sve što se kreće (2x), sve, sve živo	sva živa bića (4x), sve životinje (2x), sve što je izišlo iz korablje, svako tijelo (5x)

1.4. Kompozicija teksta

Cijeli tekst Post 9,8–17 G. J. Wenham promatra kao tri govora usklađena u jednu koncentričnu kompoziciju,⁹ pri čemu je kraj i početak obilježen uspostavljanjem saveza. Prvi unutarnji krug usmjeren je na znak saveza, drugi na njegovo trajanje, a u samom središtu stoji Božji luk, odnosno duga, koji je prema Wenhamu izjednačen sa savezom.

⁹ Usp. G. J. Wenham, *Word Biblical Commentary: Genesis 1-15* (dalje: *WBC*), Dallas, 2002., 194.

- a) 9–11 “uspostava Saveza”
- b) 12a “znak saveza”
- 12b savez “za naraštaje do vijeka”
- 13–16 “moj luk”
- 16 “vječni savez”
- c) 17 “znak saveza”
- 17 “uspostava saveza”

Uz sadržajnu i tematsku točnost ove analize, treba ipak reći da je “treći govor” (r. 17) upravljen samo Noi te tako ima poseban ton. Na kraju se Bog opet obraća svom odabranom povjereniku, četvrti i posljednji put (9,17a usp. 6,13a; 7,1a; 8,15). Njemu je bio priopćio unaprijed svoju nakanu i upute za rad (6,13b–21), njemu je dao zapovijed za ulazak u korablju (7,1b–4) i izlazak iz nje (8,16.17). Nakon obraćanja roditelju i djeci (9,1a.8) Bog ocu upućuje sažetak u kojem još jednom završno upozorava na savez (ברית), njegovu sveobuhvatnost (אָרץ, כּל־בִּשׁוּר) i na njegov znak (אוֹת). Noa koji je od početka poslušno slijedio Božju riječ (6,22; 7,5), na kraju čuje pozitivan zaključak. Ako je u prethodnom govoru savez „sa svakim tijelom“ bio manje jasan jer izraz oba puta stoji u vezi s נֶפֶשׁ חַיָּה (9,15.16) pred Noom Božja je riječ izravna: Bog uspostavlja savez sa svakim tijelom (r. 17).

2. BIBLIJSKO-TEOLOŠKA PROMIŠLJANJA

2.1. *Uspostava saveza kao kontrast slici potopa*

Čitatelj Svetoga pisma bolno je svjestan kako biblijski potop nije tek pjesnička fikcija, niti samo teološka reakcija na odgovarajuće mitove iz okolnoga svijeta. Sveopću i potpunu katastrofu Božji narod poznaje iz realne povijesti, kad je, izgubivši grad i hram, kralja i državnost, odveden u progonstvo. Snaga teksta o Noi počiva zacijelo na takvoj pozadini i pokazuje kako se s pravom pravednik od početka, još od prije provale potopnih voda, mogao pouzdati u Božje obećanje. Što je Bog najjavio (Post 6,18), sada evo pouzdano izvršuje: “a ja, gle, ustanovljujem savez” (9,8). Sveto pismo pred nas donosi ključan izraz ברית koji obično poznajemo kao “savez”, a izvorno označuje “obvezu/odredbu” – dakako i međusobnu.¹⁰ S 287 ponavljanja ברית će prožeti gotovo

¹⁰ O brojnim mogućnostima prijevoda pojma postoji nekoliko studija napravljenih u Hrvatskoj, a najčešće se govori o savezu ili zavjetu. Vidi: J. Fućak, *Zavjet ili*

sve knjige Hebrejske Biblije i povezati ih kao središnja misao u jednu cjelinu. Čitamo li kanon svetih tekstova od početka, pojaviti će se pred nama ponajprije uz Nou (Post 6,18), i to obilježen nastavkom za prvo lice (ברית *b'rit*) koji jednoznačno pokazuje da je vezan uz Boga koji govori i da njemu pripada.

Riječi uspostave u Post 9,8–17 potvrđuju cjelovitost i pouzdanost saveza jer se ברית pritom upravo simboličnih sedam puta ponavlja (r. 9.11–13.15–17), a sam način izražavanja koji govori o podizanju, uspostavljanju ili ustanovljivanju (קום Post 6,18; 9,9.11.17) svjedoči da je u pitanju institucija na koju se čovjek može osloniti.¹¹ Tri puta u tekstu stoji potvrda da Bog izvršava izrečenu nakanu i “sklapa savez” (ברית + קום 9,9.11.17).

Početak Božjeg govora o sklapanju saveza (Post 9,9) već samim izričajem potvrđuje preokret u cjelini izvještaja o potopu: tradicionalan *futurum instans* ili proročki futur upozorava da je uspostava saveza opreka dolasku potopa (6,17). Formulacija u 9,9 točno naime odgovara onoj u 6,17 i u tekstu o Noi nalazi se samo na ta dva mjesta. Subjekt je istaknut osobnom zamjenicom koja zauzima prvo mjesto (אני *anī* “ja” 6,17; 9,9). Potom slijedi uzvik הנה *hinneh* “gle”, koji poziva na pozornost, usmjerenu na isti subjekt, sada označen nastavkom (ני- *-nī* “ja”).¹² Particip glagola napokon označuje djelatnost koja slijedi (מביא Hifil “dovesti”¹³ 6,17; קום Hifil “podići, uspostaviti” 9,9). Sklapanje saveza tako je kontrastna slika potopu.

savez, u: Bogoslovska smotra, 37 (1967), 375–379; B. Lujčić, *Teološka funkcija b'rit u izražavanju i oblikovanju odnosa između Jahve i naroda u starozavjetnim spisima*, u: Bogoslovska smotra, 61 (1991) 274–290, posebno 275–278; Lj. Rupčić, *Je li berit savez?*, u: *Obnovljeni život*, 50 (1995), 1, 81–91; A. Rebić, *Središnje teme Staroga zavjeta*, Zagreb, 1996., 113–115.

¹¹ Zanimljivo je da se ovdje pri uspostavljanju saveza koristi glagol בוק, a ne “klasični” תרכ. Takvu upotrebu neki autori pripisuju svećeničkoj predaji, usp. J. Skinner, *A critical and exegetical commentary on Genesis*, 171. Za potanku raščlambu ostalih glagola upotrijebljenih za uspostavljanje, opsluživanje i raskidanje saveza vidi: B. Lujčić, *Teološka funkcija b'rit ...*, 277–278. U ovom značenju glagol בוק prvi se put u biblijskom kanonu pojavljuje u kontekstu s Noom. U Post 4,8 označava Kajinov napad na Abela, kad brat *ustaje* na brata (usp. Post 4).

¹² Hebrejska osobna zamjenica za 1. l. jd. koja se dodaje kao sufiks.

¹³ Radi se o participu m. r. jd. u Hifilu (tj. kauzativnoj konjugaciji) od korijena אוב *bō* “ući, doći, proći”; koji u Hifilu ima značenje “dovesti, uvesti, skupiti, pustiti da dođe”; אוב *bō*, u: *HALAT*, 108–110.

“Proročki futur” u Post 6–9

osobna zamjenica + uzvik s osobnozamjeničkim nastavkom + particip

6,17 אני הנני מביא ⇔ 9,9 אני הנני מקים
ja, gle, dovodim (potop)... ja, gle, ustanovljujem (savez)...

Uspostavljanje institucije saveza (קום *qûm* 6,18; 9,9.11.17) u kontekstu izvještaja o potopu također je preokret i bitna novost nasuprot uklanjaju svake institucije (7,4.23). Imenica יקום *j^cqûm* (“ustanova”) naime, izvedena je od istog korijena (קום), obilježava i Božju najavu da će “izbrisati sve uspostavljeno” (7,4) i njezino izvršenje (7,24).¹⁴ Cijelom događaju prethodi obećanje nove uspostave (6,18), ostvareno u savezu. Prije nego sazna o dokidanju i uništenju (7,4), Noa već zna završnu Božju nakanu (6,18) čije ispunjenje i posljednja Božja riječ, njemu upućena, potvrđuje (9,17).

Korijen קום u Post 6–9

6,18	ustanoviti savez
7,4	izbrisati svaku ustanovu
7,23	izbrisati svaku ustanovu
9,9.11	ustanoviti savez
9,17	ustanoviti savez

2.2. Širokogrudnost koja se očituje u trajnosti

Širokogrudnost saveza s Bogom očituje se u roku koji je najavljen. Ponajprije Božje riječi o Noinu potomstvu za koje vrijedi savez navode buduće naraštaje zauvijek (עולם r. 12). Potom se izrijekom precizira da je to ברית עולם “savez vječan”, “trajan savez” (r. 16). Bitno obilježje Noina saveza upravo je izraz עולם koji je oba puta u tekstu vezan uza nj (9,12.16).

Ovdje se čitatelj Svetog pisma susreće s formulom ברית עולם (9,16) koja će se 16 puta pojaviti u Hebrejskoj Bibliji,¹⁵ te će, protegnuvši se od Post 9 do 1 Ljet 16,17, uokviriti hebrejski kanon svetih spisa. Post 9,16 u našem tekstu započinje taj niz. Prije nego što trostrukim ponavljanjem obilježi poglavlje koje potvrđuje Božji savez s Abrahamom i najavu Izakova rođenja te formulira zapovijed obrezanja (Post 17,7.3.19) ברית עולם stoji već kao obilježje

¹⁴ Usp. S. Amsler, מִקּוּם u: *Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament*, Band II, München, 1976., 635.

¹⁵ Post 9,16; 17,7.13.19; Izl 31,16; Lev 24,8; 2 Sam 23,5; 1 Ljet 16,17; Ps 105,10; Iz 24,5; 55,3; 61,8; Jr 32,40; 50,5; Ez 16,60; 37,26.

sveobuhvatna Božjega saveza koji teološki prethodi izabranju jednog naroda i vezan je uz cjelokupno stvorenje.¹⁶ Tora će još dvaput upotrijebiti istu formulu ברית עולם, i to oba puta izjednačenu s posvećenim danom počinka (Izl 31,16) i bogoslužja (Lev 24,8).

Naznaka da Bog sklapa savez za vječne naraštaje, tj. naraštaje zauvijek (Post 9,12) u cjelini izvještaja o potopu biva jasnija s pozadinom u 6,9. S jedne strane, Noa je od Boga procijenjen kao pravednik u – malobrojnim – naraštajima s kojima je živio (77 *dor* mn. 6,9). S druge strane, Božji savez vrijedi za naraštaje dovijeka (77 *dor* mn. 9,12).¹⁷ Postojana egzistencija stvorenja sadržajno naznačena u Božjem promišljanju: “u sve dane zemlje... više neće prestati” (8,22) zapečaćena je vječnim savezom (9,16). Kad Poslanica Hebrejima savezu pridaje oznaku vječnosti (Heb 13,20) i kad kršćanska liturgija gleda Isusa kao ustanovitelja “vječnog saveza”, onda se u tome može uvelike promatrati ne samo odraz proročke najave jednom, izabranom narodu (“vječni savez” Iz 55,3; 61,8; Jr 32,40; 50,5; Ez 16,60; 37,26), nego još puno više ispunjenje saveza s Noom koji je otpočetak obilježen univerzalnošću.

2.3. Božja obveza

Povjesničari upozoravaju da se u tumačenju pojma saveza treba prisjetiti vazalskih ugovora između velesile i nekog manjeg vladara.¹⁸ Obje bi strane preuzele obvezu, a slabiji bi prema ugovoru uživao zaštitu. No kod biblijskog saveza valja biti na oprezu jer nije riječ o dvije približno jednake stranke, nego je uvijek s one strane punina Božjeg autoriteta.

Ipak, kod saveza s Noom primjećuje se nešto bitno drukčije jer je riječ o obvezi koju sam Bog sa svoje strane preuzima. Savez na Sinaju, središnji događaj koji strukturira biblijski Božji narod, veže obje strane i sažima vrlo jasne i duboke zahtjeve u općepoznatih Deset zapovijedi. Pred Noom pak Bog sama sebe obvezuje, preuzima obvezu na sebe.¹⁹ Na to upućuje i izraz בריתי *Beritī* “moj

¹⁶ U prvom izvještaju o savezu s Abrahamom (Post 15) מלוּת se ne pojavljuje.

¹⁷ Imenica je oba puta pisana bez samoglasnog vav; usp. דֹר *dôr*, u: HALAT, 209.

¹⁸ Vidi: P. Kalluveittil, *Declaration and Covenant. A Comprehensive Review of Covenant Formulae from the Old Testament and the Ancient Near East*, Rome, 1982.

¹⁹ Ipak, u Post 9,8–17 nema nekih elemenata koji se mogu naći u sklapanju saveza, kao što su blagoslovi i prokletstva (što se izričito vidi u sklapanju Saveza na Sinaju, a u Post 9 *prethode* sklapanju saveza). Detaljniju razradu elemenata u savezu vidi u: A. Rebić, *Središnje teme Staroga zavjeta*, 115–116.

savez”, odnosno u ovom kontekstu “moja obveza” koja se pojavljuje već kod najave (Post 6,18) i potom još tri puta u izvršenju (9,8.11.15). Prvi savez tako preinačuje uvriježeno shvaćanje biblijskoga saveza. Nije riječ o dvostranoj obvezi, a ponajmanje u prvom redu o zapovijedima koje bi taj savez sa sobom donosio i stavljao kao teret ljudima.

2.4. Ekolojska širina i teološka dalekovidnost

Prvi je savez u Bibliji veoma aktualan zahvaljujući našoj suvremenoj ekološkoj osjetljivosti. S kime Bog sklapa savez? S Noom i njegovom djecom (9,9.11.12.15) te s budućim potomcima koji će doći poslije njih (r. 12). Ali Bog sklapa taj savez i sa svim živim bićima (r. 10.12.15s). Napokon, kako naknadno Božji govor ističe, savez sklapa sa samom zemljom (r. 13).

Relativno rijedak biblijski izričaj נפש חיה “živo biće” isključiva je poveznica između teksta o savezu s Noom i Post 1 i 2 te, kako vidjesmo, jasno stavlja prvi savez u kontekst stvaranja jer se drugdje u ovom dijelu Svetog pisma ne pojavljuje. “Živo biće” samo se u Post 1 i 2 te Post 9 učestalo rabi. Tora ga poznaje još u Lev 11,10.46, a nalazi se i u Ez 47,9. U našem odlomku o savezu živa su bića sveopća zajednica pred Bogom; stvorena najprije u vodi (Post 1,20.21), a potom i na zemlji (1,24.30) – među njima i čovjek (2,7) koji im daje ime (2,19) – živa bića sada postaju “stranka” u sklapanju saveza. Implicitna slika o suživotu čovjeka te životinja koje su međusobno i “prirodni neprijatelji”, a tjedne i tjedne provode zajedno u korablji, kao i biljna prehrana, pružaju izvrsnu pozadinu za čuveno Izajino proroštvo o mesijanskom zajedništvu (Iz 11,6–8; 66,25). Vuk i janje, lav i tele boravit će zajedno, s djetetom kao pastirom, kao što su već u korablji bili zajedno predstavnici svih životinja, i Noina djeca s njima.

Uporno ponavljanje naglašava u Post 9 da je riječ baš o svim živim bićima; četiri puta se to ističe (4x כל r. 10.12.15.16), a precizira se da je riječ o pticama, o životinjama, i o svemu što živi na zemlji (r. 10). Ipak će osobita uloga ljudske zajednice i čovjekovo poslanje biti istaknuti jer Božji govor – upravljen Noi i njegovoj obitelji – tri put ponavlja da je riječ o živim bićima koja su s *njima* (אִתְּכֶם ‘*itkem* “s vama”²⁰ r. 10 [2x].12). Kao što specifičan izraz נפש חיה već u prvim poglavljima pomiruje i povezuje više antropocentričnu jahvističku (Post 2) s teocentričnom svećeničkom predajom (Post 1), slično

²⁰ Oznaka akuzativa s nastavkom za 2. l. mn. m. r.

i u Noinu savezu – tradicionalno pripisanom svećeničkom spisu – unosi antropocentričan element, stavljajući čovjeka na prvo mjesto. Sva su živa bića s čovjekom (Post 9) koji im daje ime (Post 2). Činjenica da se živa bića prvo pojavljuju u vodi (Post 1,20.21), potvrđuje teološko-simboličan značaj i slikovitost potopa.

Danas smo svjesni ne samo činjenice da su fizikalni i kemijski uvjeti života na našem sitnom plavom planetu pravo astronomsko čudo, nego i toga da je cijela Zemlja jedna međusobno povezana obitelj. Biblija, evo, od prvoga saveza ima oka za te kozmičke dimenzije. Ekološka sveobuhvatnost prvoga saveza u neku ruku ispravlja i izvještaj o stvaranju iz prvog biblijskog poglavlja. Ako se naime ondje još i moglo pogrješno shvatiti čovjeka kao vladara nad prirodom, ovdje je jasno da je cijeli kozmos pod Božjom zaštitom.

Dva puta se u tekstu o savezu izraz “zemlja” pojavljuje “apsolutno” kao izravan objekt (9,11.13), dok je u ostalih pet slučajeva obilježen prijedlogom (10[2x].14.16s). Božji savez sa zemljom (9,13) potvrđuje svu ekologijsku širinu ovog biblijskog saveza. Ujedno, zajedno s obećanjem da potop neće uništiti zemlju (שָׁחַתְתִּי אֶרֶץ 9,11), svjedoči o novosti i sretnom završetku cijeloga izvještaja o potopu. Noa koji u prvoj najavi potopa čuje Božju odluku o uništenju (שָׁחַתְתִּי אֶרֶץ 6,13), sada je zajedno sa svojim sinovima svjedok pozitivna raspleta. Činjenica da je zemlja već prije najave potopa bila – velikom i ustrajnom ljudskom zloćom (usp. 6,5) – uništena (שָׁחַתְתִּי אֶרֶץ 6,11.12), još jednom potvrđuje simboličnu i teološku narav potopa. Božja odluka o izostanku budućeg uništenja i njegov savez sa zemljom (9,11.13) u biblijskom su tekstu izravna opreka početnoj nakani (6,13) i trajno rješenje za “iskvarenost” zemlje (6,11.12).

U sklapanju saveza s ljudima i životinjama (9,9.10.12.15.16), s jedne, te sa samom zemljom (9,13), s druge strane, tekst pomiruje jahvističku predaju, koja ističe živa bića (6,7), i svećeničku, koja ističe pokvarenost zemlje (6,11–13). U četiri biblijska retka Post 6,11–13 pet puta se spominje “zemlja” i opetovano se opisuje kao “uništena” (6,11s) i “puna nasilja” (6,11.13).²¹

2.4.1. Pošteđa od buduće propasti

U Božjem govoru osim opsega jasno je definiran i sadržaj saveza, tj. obveze koju Bog na sebe preuzima, a to je pošteđa od buduće propasti. Aktualna je jer otvara perspektivu u gospodarskoj

²¹ Podjelu po predajama ističu: J. W. Rogerson, *Genesis 1-11, 70-72*; P. Gooder, *The Pentateuch*, 39-40.

krizi koja je nedavno pogodila svijet, a u dugoročnim ekolojskim prognozama ujedno je zadatak. Triput je u tekstu formulirana zanižkanim glagolom koji se odnosi na budućnost i uza se nosi prilog (hebr. לא *lô* + imperfekt + עוד *’ôd*).²²

לא יכרת ... עוד	9,11
לא יהיה עוד + מבול + לשחת 2x	9,11.15

Neće više biti sječe, smaknuća svega živoga (9,11) i neće više biti potopa koji ima za cilj uništavanje (r. 11.15). Takvo obećanje u strukturi teksta izravna je veza s Božjim promišljanjem u 8,21s. Božje srce (לב *leṽ*, 6,6) u početku bijaše bolno pogođeno čovjekovim stanjem i ispunjeno brigom, a razmjer boli pritom odgovara porođajnim bolima (עצב *’šṽ*²³ Post 3,16; 6,6). Nakon sveopćeg potopa, poradi Noine liturgije, Bog u srcu (לב 8,21) odlučuje da više neće biti novoga prokletstva za zemlju ni udara na živa bića, nego im je darovana trajnost (8,21s). Sadržaj saveza priopćenje je intimne odluke Božjeg srca što potvrđuje kompozicijsku vezu ulomka Post 9,8–17 s prethodnim tekstom, odnosno još jedno uklapanje svećeničke u jahvističku predaju.

Savezu, dakle, ne prethodi samo blagoslov (9,1–7), prvi nakon onoga u stvaranju, s jasnom dimenzijom sveobuhvatnosti (9,2), nego se prije toga pred čitateljem svetoga teksta pojavljuje prvi biblijski liturg Noa. Šutljivi izvršitelj zahtjevnih Božjih naredbi po izlasku iz korablje na vlastitu inicijativu gradi prvi oltar i prinosi prve paljenice u Bibliji (8,20) – bez izravna Božjeg naloga ili poticaja.²⁴ Reakcija u dubini Božjeg srca odsudna je i definira sadržaj saveza.

2.4.2. Opseg saveza

Pet puta ponovljena složenica כלי־בשר “svako tijelo” (9,11.15[2x].16.17), koja obilježava tekst uspostave saveza, ponajprije služi za izricanje poštete – priopćuje sadržaj saveza. Božji govor Noi i sinovima najavljuje da “više neće biti *sasječeno*

²² Usp. WBC, 195.

²³ Osim značenja “rađati” ili “oblikovati”, u kombinaciji s imenicom בבל u Hifilu ima značenje i “biti zabrinut”; usp. בצע *’šṽ*, u: HALAT, 818.

²⁴ Govorimo li o nastanku teksta, pitanje je li Noino bogoslužje doprinos redakcije koja već poznaje Zakon i žrtve ili je taj tekst reakcija na mitove okolnih naroda obrađuju primjerice: J. P. Lange, *A commentary on the Holy Scriptures. Genesis*, New York, 1869., 324; D. E. Gowan, *From Eden to Babel. A commentary on the book of Genesis 1–11. International theological commentary*, Grand Rapids, 1988., 99; P. Gooder, *The Pentateuch*, 40–44.

(כרת) svako smrtno tijelo”²⁵ (r. 11), a potom potvrđuje i precizira da više neće biti potopnih voda koje bi dovele do toga (r. 15). Sva smrtna, zemaljska bića bit će pošteđena od onakva cjelovitog uništenja koje pogađa cijelu zemlju (שחת 9,11.15).

Ista složenica כלי-בשר potvrđuje ne samo sadržaj nego i opseg saveza u svoj njegovoj širini. Dvaput Božja riječ Noinoj obitelji ponavlja – kao sažetak za sve izrijekom nabrojeno u r. 9.10 – da se savez odnosi na život “u svim tijelima” (9,15.16). Drugi put, u r. 16, baš kad je ustanovljeno da je to “vječni savez”, opreka između Boga (אלהים), s jedne, i zemlje (ארץ) – na kojoj se nalazi svako tijelo obdareno životom – s druge strane tumači imenicu בשר u njezinu glavnu značenju. Ona označuje tjelesnost, zemaljski život, ovozemnost, meso (σάρξ LXX, caro Vg) – tijelo i krv – o čemu je već bilo riječi u blagoslovu (בשר 9,4). Trajnim savezom Bog se veže uz tjelesnost.

Štoviše, zaključna riječ, upućena napose Noi, bez pridržaja razjašnjava da se savez odnosi na “svako tijelo” (r. 17). Sada je složenica כלי-בשר izravan objekt, bez prijedloga. Podignuta je institucija u kojoj je s jedne strane Bog (בניי *bēni* “između mene”), a s druge strane (ובין *ūbēn* “i između”) “sve smrtno tijelo koje se nalazi na zemlji” (כלי-בשר 9,17). Tako se na prvim stranicama Biblije izvanredno snažno pripravlja temeljna novozavjetna misao i središnja kršćanska istina o Utjelovljenju. Bog sklapa savez s tijelom. Kada dođe punina vremena – kako tumači Pavao (usp. Gal 4,4) – Riječ će *tijelom* postati (σάρξ Iv 1,14), Sin će se Božji *utjeloviti* da zauvijek bude “Bog s nama”. U čuvenu početku Ivanova evanđelja odsjaj je – do vrhunca razvijen – slike iz Noina saveza.

2.5. Položeno oružje kao podsjetnik

Duga, znak saveza i njegov podsjetnik,²⁶ u hebrejskom je izvorniku, u skladu s njezinim izgledom, označena kao *luk* (קשׁ ת *qēšēṭ*) koji Bog odlaže: “Luk svoj stavljam u oblak” (Post 9,13). Luk je to bez strijela. Položeno je oružje, “zakopana ratna sjekira”. Prvi savez konačno uklanja lažnu predodžbu o Bogu koji bi bio konkurent čovjeku, predodžbu koja nas tako lako zavede. Savez s Noom oslobađa nas od pogrješnih i izopačenih slika o Bogu progonitelju, okrutnu nasilniku i napadaču. Stavljanje luka

²⁵ Glagol תרכ se često javlja u obliku prijetnje kao “protumjera” u slučaju nepoštivanja Zakona ili saveza (Post 17,14; Lev 7,20;17,4); WBC, 195.

²⁶ Usp. J. Skinner, *A critical and exegetical commentary on Genesis*, 171.

u oblak jest, osim toga, vrlo antropomorfna slika – služi kao pomirenje između svećeničke i jahvističke tradicije.

Duga kao znak saveza dragocjena je i stoga što nadilazi okvir književne simbolike i dio je realnoga svijeta. U stvarnom iskustvu privlači oko i diže pogled u visine, a opet, njome se ne može raspolagati; ostaje tajanstvena i izmiče posjedovanju. Spušta se do zemlje i diže u nebeske visine. Zato nije neobično da se zbog njezina čudesna izgleda kod starih naroda nerijetko povezivala s božanstvima.²⁷ Kao prirodni fenomen veže tisućljeća zemljine povijesti i potvrđuje najavljenju stalnost saveza koji Bog sa svoje strane ni na jednoj stranici Svetoga pisma nije dokinuo.

Znak je to koji nije vezan na uže sakralno područje, nego je fizikalna pojava koja nas podsjeća da je prvi Božji dar stvorenje. Prije, šire i dublje od izabranja jednog naroda s kojim će se povijesno vezati, Bog sklapa sveopći, sveobuhvatni savez. Milost pretpostavlja narav, naglasit će sveti Toma, a Noin savez upozorava da je, eto, već narav Božje djelo, ispravlja našu naviku da stvarnost u nama i oko nas držimo nečim što je samo od sebe i uzimamo kao da se samo po sebi razumije što je tu. Narav je prvi dar, narav je prvotna milost.

2.6. Trajnost osigurana Božjim spomenom

Naš tekst o sklapanju saveza obilježen je glagolom זָכַר *zkr* “sjetiti se” (Post 9,15.16) koji se prvi put u Kanonu pojavljuje upravo u izvještaju o potopu (8,1). Dvaput upotrijebljen u 9,8–17 zaokružuje skup od tri pojavljivanja u cjelini Noina života Post 5,28–9,29. U sva tri slučaja subjekt je Bog, što će se u Knjizi Postanka ponoviti još kod Abrahama (Post 19,29) i Rahele (30,22), naznačujući i tamo spašavanje, odnosno darivanje života. U početku Svetoga pisma, prije nestalna ljudskog pamćenja u Josipovoj povijesti (40,14.23; 41,9), stoji Božji spomen i bitan je element prvoga saveza.

U tekstu o sklapanju saveza זָכַר je dio obveze koju Bog preuzima na sebe. Svu dubinu svoje pozornosti usmjerit će na savez (9,15); gledat će duhu s nakanom da se sjeti saveza (r. 16). Glagol koji prije svega označava duhovnu akciju, ovdje uključuje svu širinu saveza, koja se oba puta odnosi na sva “živa bića” (r.

²⁷ Usp. J. Skinner, *A critical and exegetical commentary on Genesis*, 173; N. M. Sarna, *Genesis. English and Hebrew; commentary in English.*; Title on half t.p.: Genesis = Be-reshit. The JPS Torah commentary, Philadelphia, 1989., 62-63.

15.16), a kod ponavljanja naznačena je i neograničena trajnost na koju se pamćenje odnosi (עוֹלָם r. 16). Osim toga, kad Bog obećava da će se sjetiti svojega saveza, Noa može imati puno povjerenje: iz iskustva zna da se Bog njega sjetio (זָכַר 8,1). Već je tada bio nazočan sav opseg Božjega sjećanja koje se odnosi ne samo na Nou nego i na sav povjereni mu život (2x לֵל 8,1).

ZAKLJUČAK

Sveobuhvatnost pokvarenosti koja je prožela sva stvorenja i koja se nalazi u Božjoj konstataciji nadvladana je sveobuhvatnošću spasenjskog saveza. Ljudska grješnost Bogu ne predstavlja nepremostivu prepreku. Svako će tijelo biti pošteđeno od prijeteće propasti posebnim Božjim ulaskom u čovjekovu stvarnost – Božjom samo-obvezom koja će od zaborava biti zaštićena vječnim Božjim spomenom. Time tmurnu sliku s početka biblijskog izvještaja u Post 6 zamjenjuje slika prepuna duginih boja i sjaja u Post 9. Već ovdje se naviješta univerzalnost i trajnost saveza koji Bog uspostavlja. On je obećan svim živim bićima i svemu zemaljskome, i jamči da više nikada neće biti uništenja.

Kad god nam se u našim lutanjima vjera i Bog učiniše odbojnima jer smo subjektivno vidjeli samo zahtjeve i zabrane koje moramo uvažavati, *prvi savez* nam je veliko rasterećenje i važan korektiv. Savez je prvo Božja obveza, ničim zaslužena ni uvjetovana od strane čovjeka. "Pasivnost" čovjeka koja se u prvom savezu očituje u izostanku njegovih obveza pokazuje da ga Bog svojim savezom ne želi sputati nego osloboditi od robovanja svakoj iskvarenosti i od uništenja koje iz toga proizlazi.

Podulji put smirena i lijepa promatranja svetopisamskog odlomka dopustio nam je u ovom članku da upozorimo na aktualnost i važnost klasičnoga teksta Post 9,8–17 koji zahvaća temelje religije i sustavne teologije, a ušao je i u svjetsku kulturu. Jednostavnim egzegetskim koracima uočili smo granice biblijskoga ulomka i način na koji je povezan u jednu cjelinu. Upozorili smo na to kamo je smješten, kako je građen i kakvu ulogu ima kao zaključak za cio ciklus o općem potopu. Podrobna literarna analiza omogućila nam je nekoliko ključnih biblijsko-teoloških promišljanja. Sam ustroj biblijskoga teksta ističe sklapanje saveza kao preokret s obzirom na opći potop i uništenje. Sintagma בְּרִית עוֹלָם otvara pritom perspektivu neomeđene trajnosti saveza, a ovdje

je riječ ponajprije o obvezi koju Bog preuzima na sebe. Bogate ekološkijske implikacije ovoga teksta vrlo su suvremene.

Ovaj biblijski ulomak u više navrata uspješno pomiruje tradicionalno razlikovanu svećeničku predaju s jahvističkom, te potvrđuje teološko-simboličku vrijednost biblijskoga “potopa”. U njegovu se kontekstu nalazi prvi spomen Božjega srca i Noa kao liturg, a isticanje “tijela” upućuje već na središnju kršćansku misao o *utjelovljenju*.

Ovaj je članak dakako ograničen i ima nedostataka. O *nastanku* biblijskoga teksta tek smo se usput zapitali; njegov odnos s njemu suvremenim spisima staroga Istoka, kao i njegova prisutnost i utjecaj na ostale biblijske – starozavjetne i novozavjetne – knjige ovdje nisu istraženi. Pokušali smo ipak objediniti brojne dalekosežne vidike vezane uz *prvi savez*. Ako nam je pošlo za rukom probuditi obnovljeno zanimanje za čitanje Božje riječi “od početka”, ako smo barem dali naslutiti koliko *savez* s Noom pruža duboko povjerenje u Boga, osjećaj *familijarnosti* sa sveukupnim stvorenim svijetom, ali ujedno zacrtava veliku i odgovornu zadaću, ovaj je članak postigao svoj uspjeh.

THE FIRST COVENANT

Gen 9:8–17 in theology of covenant

Summary

This article deals with the text-structure and message of the classical biblical text Gen 9:8–17 which reaches profoundly into the fundamentals of religion and systematic theology. In simple exegetical steps in the first part of the article the boundaries and unity of this text are defined: (1.1). Its place (1.2), composition (1.4) and function as a conclusion for the entire cycle of Great Flood (1.3) are stated. This detailed literary analysis leads to some crucial reflections on biblical theology in the second part of the article. In the structure of the text itself the covenant is pointed out as a turning point and contrast to destruction (2.1). This covenant with Noah bears a perspective of eternal validity, here introduced into the biblical canon (2.2). It is an obligation which God takes on himself (2.3). In an attempt to emphasize contemporary ecological implications of the biblical text (2.4), the special human role and an optimistic and universal perspective are clarified.

The discussion ends with a reflection on a well known figure of rainbow as a sign of the covenant (2.5) and on the key role of the verb “to remember/call to mind” (2.6). Particular achievements of the article could be the reconciliation of the elements from Yahwist and Priestly traditions, noticing the first scriptural mention of God’s heart in the context of the covenant, and the role of Noah’s liturgy. The question about the relation of first biblical covenant to the Christian theology of incarnation is also valuable.

Keywords: *Noah, everlasting covenant, bow, living creature, all flesh, earth, b^erît-’ôlam, qěšěť, něfěš hâjâh, kôl-bašar, ’ěrěš.*